

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV AKADEMIE VĚD ČESKÉ REPUBLIKY V BRNĚ

PŘEHLED VÝZKUMŮ

54-2

BRNO 2013

PŘEHLED VÝZKUMŮ

Recenzovaný časopis
Peer-reviewed journal

Ročník 54

Vě umě 3

Číslo 2

Issue 2

Předseda redakční rady
Head of editorial board

Pavel Kouřil

Redakční rada
Editorial board

Herwig Friesinger, Václav Furmánek, Janusz K. Kozłowski,
Alexander Ruttkay, Jiří A. Svoboda, Jaroslav Tejral, Ladislav Veliačik

Odpovědný redaktor
Editor in chief

Petr Škrdla

Výkonná redakce
Assistant Editors

Jiří Juchelka, Soňa Klanicová, Šárka Krupičková, Olga Lečbychová,
Ladislav Nejman, Rudolf Procházka, Stanislav Stuchlík, Lubomír Šebela

Technická redakce, sazba
Executive Editor, Typography

Alice Del Maschio

Software
Software

Adobe InDesign CS5

Fotografie na obálce
Cover Photography

Kovový závěsek ve tvaru zvířete (viz obr. 5 na str. 136)
Metallic animal figurine pendant (see Fig. 5 on page 136)

Adresa redakce
Address

Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i.
Královopolská 147
612 00 Brno
IČ: 68081758
E-mail: pv@arub.cz
Internet: <http://www.arub.cz/prehled-vyzkumu.html>

Tisk
Print

Azu design s.r.o.
Bayerova 805/40
602 00 Brno

ISSN 1211-7250

MK ČR E 18648

Vychází dvakrát ročně

Vydáno v Brně roku 2013

Náklad 400 ks

Časopis je uveden na Seznamu recenzovaných neimpaktovaných periodik vydávaných v ČR.

Copyright ©2013 Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i. and the authors.

Resumé

Olomouc (Kat. Olomouc-město, Bez. Olomouc), Zamenhofova-Straße. Mittelalter, Neuzeit. Friedhof. Rettungsgrabung.

OLMOUC (K. Ú. OLMOUC-MĚSTO, OKR. OLMOUC)

Akademická ulice, č. o. 4a, parc. č. st. 174/2. Raný až vrcholný středověk (9. – 13. století). Sídlištní aktivity, prubířský kámen?. Záchranný výzkum.

Lokalizace: souřadnice S-JTSK: Y = 546516,78; X = 1121252,11.

Záchranný archeologický výzkum byl vyvolán stavebními úpravami objektu, který se nachází v historickém jádru města Olomouce na tzv. Předhradí, přibližně 60 m severně od stavby bývalé Tereziánské zbrojnice. Budova je součástí kláštera sester františkánek.

Výzkum proběhl v březnu 2012, sledovány byly úpravy v suterénu a výkopy pro základy nového vstupního schodiště do objektu. Podlaha v suterénu byla snížena o 1 m, přičemž nebylo dosaženo geologického podloží ani pravěkého horizontu kulturních vrstev. Kromě pozůstatků zdiva dřívější stavby byla dokumentována původní stratifikace dochovaného archeologického terénu. Byla zjištěna přítomnost vrstev datovatelných do 9. až 13. století. Kromě množství keramiky (obr. 93, 94) a zvířecích kostí mezi nálezy vyniká kamenný předmět (obr. 93:19) obdélného tvaru (88 x 18 x 8 mm) s dvojkónickým provrtem na jedné straně. Artefakt je vyroben z břidlice tmavě šedé barvy, na povrchu má četné rýžky a jedna delší strana je výrazně obroušená. Pochází z vrstvy (k. 127) datované keramikou do průběhu 9. až 10. století. Svým tvarem je blízký raně středověkým prubířským kamenům, u nichž byla tato funkce prokázána spektrální analýzou. U nově nalezeného kamene se na výsledky analýzy čeká.

V druhotné poloze byly ve středověkých vrstvách také přítomny zlomky pravěké keramiky. Kromě atypických střepů bylo možno identifikovat několik zlomků zařaditelných do eneolitu a ke kulturnímu komplexu lužických popelnicových polí. Jeden typický okraj pochází z laténské nádoby.

Dolní náměstí, kostel Zvěstování Páně, parc. č. st. 540/2. Středověk, novověk. Město. Záchranný výzkum.

Lokalizace: souřadnice S-JTSK: Y = 546960,17, X = 1121714,16.

Na podzim 2012 (říjen až listopad) byla zahájena rekonstrukce vstupní terasy kapucínského kostela na Dolním náměstí v Olomouci. Kromě opravy statických poruch terasy bylo cílem propojení sklepních prostor. Kapucínský kostel Zvěstování Páně byl vystavěn v letech 1653 až 1661, kdy byl kostel vysvěcen. Roku 1843 došlo

k přestavbě vstupního schodiště do kostela, další rekonstrukce v rámci kláštera proběhly v letech 1909 a 1926 (Zahradník, Macek 2005).

Během prací v roce 2012 bylo zjištěno, že prostor pod terasou byl druhotně vyplněn zásypem z konce 19. až počátku 20. století. Bylo dochováno nosné zdivo původního schodiště, odkryta však byla i starší zeď, orientovaná ve směru severozápad – jihovýchod, široká 0,9 m. Její pata nebyla dosažena, měřitelná výška činila 2,1 m. Vyzděná byla z kamene s malou příměsí zlomků cihel a dlaždic. Na jejím jihozápadním líci byla dochována omítka. Jde o pozůstatek zástavby jihovýchodní fronty Dolního náměstí předcházející stavbě komplexu kapucínského kláštera.

Při snižování úrovně terénu pod terasou bylo odstraněno 1 m silné souvrství neporušených uloženin, datovaných do průběhu raného až vrcholného středověku. Znamenán byl zatím blíže neurčený zahloubený objekt, zasypaný někdy v průběhu 14. století. V nižších partiích byla zjištěna přítomnost keramiky datovatelné do 11. – 12. století. Tyto sídlištní vrstvy souvisí s předlokační osadou u kostela sv. Blažeje, který se nacházel 120 m jihovýchodním směrem. Ojedinele byly mezi keramikou zjištěny také zlomky středohradištních nádob.

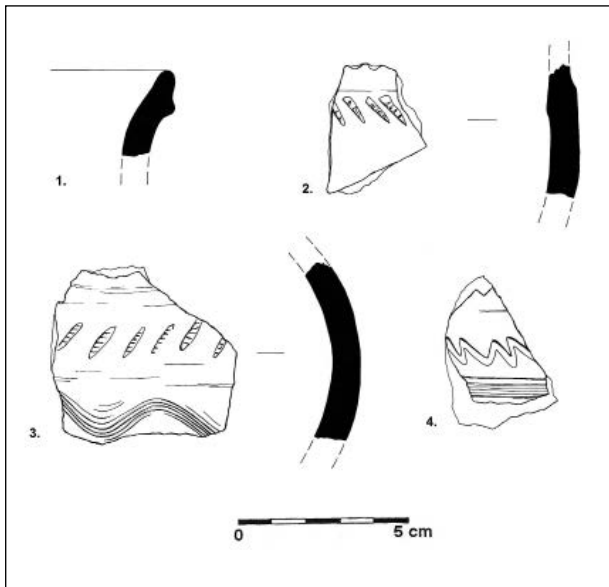
Náměstí Republiky, ulice 1. máje, Wurmova. Raný až vrcholný středověk, novověk. Sídlištní aktivity. Záchranný výzkum.

Lokalizace: souřadnice S-JTSK, linie A mezi body: 1) Y = 546735,37, X = 1121269,44; 2) Y = 546503,9, X = 1121211,24; linie B mezi body: 1) Y = 546536,33, X = 1121200,35; 2) Y = 546534,11, X = 1121209,01; 3) Y = 546432,37, X = 1121186,58; 4) Y = 546403,27, X = 1121190,58; 5) Y = 546400,38, X = 1121178,8; linie C mezi body: 1) Y = 546453,47, X = 1121202,35; 2) Y = 546406,6, X = 1121200,35; 3) Y = 546411,26, X = 1121229,45; 4) Y = 546437,92, X = 1121300,76.

V srpnu až listopadu 2012 byl realizován záchranný archeologický výzkum v souvislosti s rekonstrukcí plynovodu v prostoru olomouckého Předhradí. Kromě uvedených ulic, kterými vedl hlavní výkop, zasahovaly napojovací jámy také do ulic Pekární, Akademické, Mlčochovy, Dómské a na Biskupské náměstí.

Výzkum probíhal v souběhu s výkopovými pracemi. I když šlo o výměnu plynovodního potrubí, docházelo v převážné části sledovaného výkopu k rozšíření výkopu a odkrytí archeologicky pozitivních situací, které byly dokumentovány. Výkop měl průměrně šířku 0,5 m a dosahoval hloubky 1,2–1,8 m. Podmínky pro výzkum byly z hlediska bezpečnosti práce v některých úsecích (zejména v ulici 1. máje a Wurmově) značně ztíženy a komplikovány i nepřerušným tramvajovým provozem.

Zachycené pravěké osídlení je popsáno v oddílech Eneolit a Doba bronzová. Z období raného středověku je možno čtyři zjištěné objekty zařadit do střední doby hra-

Obř. 95. Olomouc, ulice 1. máje před č. 7-9. Výběř keramiky 9.–10. století, 1 - k. 161, 2–4 – k. 167. Kresba M. Schindlerová.

Abb. 95. Olomouc, 1. máje-Straße vor Nr. 7-9. Frühmittelalterliche Keramik aus 9.–10. Jahrhundert. 1 – aus der Lage 161, 2–4 – aus der Lage 167. Zeichnung M. Schindlerová.

dištní a čtyři do mladší doby hradištní. Linie plynovodu procházela areálem, který byl součástí velkomoravského sídliště. Osídlení zde přetrvávalo a později se stal prostor podhradím olomouckého hradu.

Výkop pro plynovod byl zahájen v západní části náměstí Republiky a pokračoval podél tramvajové trati (cca 2,5 m od kolejí) zhruba severovýchodním směrem k třídě 1. máje. Z hlavní trasy byla vedena přípojka k Vojenskému archivu, dále byla opravována samostatná přípojka v jihovýchodní části náměstí, při ústí ulice Křížkovského. V přípojce pro Vojenský archiv byl zachycen zahloubený objekt, jehož horní hranice byla v úrovni 0,6 m pod povrchem recentně porušena a dno se nacházelo pod úrovní dna sledované přípojky, jeho zjištěná hloubka tak činila 0,5 m. Objekt byl na profilu dlouhý 1,4 m, měl nepravidelné, mírně skloněné stěny. Jeho výplň (k. 106) obsahovala kromě pravěkých zlomků také keramiku 9. až 1. poloviny 10. století. Zbytek stejně staré kulturní vrstvy byl zachycen v hloubce 0,8–1,2 m v úseku 16.–19. metru hlavního výkopu a byl převrstven uloženinou s keramikou 12. až počátku 13. století. V úseku 21.–24. metru byl do písčitého podloží zahlouben objekt s nepravidelnou východní stěnou a porušenou západní částí. Jeho horní hranice byla v hloubce 0,7 poničená, dno opět nebylo zachyceno. Ve výplni (k. 118) byla zjištěna mladohradištní keramika, jeden zlomek je možné datovat do 2. poloviny 10. století. Mladohradištní vrstva silná jen 0,05–0,1 m byla v hloubce 0,7 m přítomna v úseku 32.–35. metru.

Ve výkopu při ulici Křížkovského byla zaznamenána poněkud odlišná stratigrafie. Novověké úpravy terénu sahaly do hloubky 1,25 m, od této úrovně až na dno výkopu (-1,35 m) byly zaznamenány dvě vrstvy s keramikou z 2. poloviny 14. století. Změna stratifikace nastává také v hlavní linii plynovodu, a to od 53,5 m, kde byla porušena kamenná zeď (k. 903) široká 0,8 m, orientovaná ve směru sever – jih. Její koruna se nacházela v úrovni 0,66 m pod povrchem, základová spára byla zjištěna v hloubce 0,9 m. Až k této zdi byla dochována pravěká vrstva, od zdi dále na východ měl terén charakter druhotně přemístěné zeminy s četnou přítomností zlomků lidských kostí. Je pravděpodobné, že zeď 903 souvisí s ohradní zdi hřbitova u kostela Panny Marie na Předhradí, který byl využíván od vrcholného středověku až do roku 1784, kdy byl zrušen. Samotný kostel byl odsvěcen a roku 1839 zbořen. S kostelem zřejmě souvisí další torzo zdi (k. 904) odkryté před městskou knihovnou (č. p. 856). Jednalo se nároží kamenného zdiva pojeného kvalitní vápennou maltou.

Hlavní trasa plynovodu pokračovala třídou 1. máje. Rekonstruována byla jednak jižní linie v úseku po ulici Akademickou a pak od č. p. 837 po ulici Wurmovu, a dále severní linie od ulice Pekární po ulici Dómskou s odbočkou v ulici Mlčochově. Vzhledem k porušení situací byly profily dokumentovány jen na několika místech trasy, více byl archeologický terén dochován v odbočkách v jednotlivých bočních uličkách. V samotné třídě 1. máje byly před č. 5 (č. p. 820) na profilu P12 zjištěny vrstvy s mladohradištní keramikou v hloubce 0,4–1 m, a před č. 7–9 (č. p. 1028 a 818) na P13 byly dokumentovány dva zahloubené objekty. Východnější byl zahlouben do písčitého podloží, jeho umělá horní hranice byla zachycena v hloubce 0,5 m, konkávní dno v hloubce 1,3 m. Na profilu měl délku 2,3 m, přičemž jeho západní strana byla zničená inženýrskými sítěmi, východní stěna byla konkávně prohnutá. Z výplně (k. 167) tohoto zahloubeného objektu byla získána keramika datovatelná do průběhu 10. století s možným přesahem již do 9. století (obr. 95). Druhý zahloubený objekt ležel 2 m západněji. Byl zahlouben do pravěké vrstvy, jeho horní hranice byla zjištěna v hloubce 0,5 m, nepravidelné dno mělo nejnižší bod v úrovni 1,4 m. Na profilu byl výkop zachycen v délce 2,2 m, stěny byly nepravidelné, mírně skloněné. Jeho výplň tvořilo několik uloženin (k. 160–164), které obsahovaly kromě pravěkých střepů také keramiku středověké a mladohradištní. Výkop zanikl zřejmě na přelomu 11. a 12. století.

Také v odbočkách do bočních ulic bylo zaznamenáno několik pozitivních situací. V ulici Akademické ve vzdálenosti 2,5 m od hranice s třídou 1. máje byl dokumentován profil, na kterém byl zachycen sled středověké až mladohradištních vrstev. V ústí ulice Pekární bylo zachyceno kamenné zdivo pojené kvalitní maltou, široké 1,7 m. Toto zdivo bylo odkryto již v roce 1976 při stavbě plynovodu v ulici Pekární, kterou sledoval PhDr. J. Bláha (Bláha 1978), jenž zdivo ztotožnil s pozdně gotickou přestavbou kaple Všetech svatých. V ulici Mlčochově byl ve vzdá-

Obr. 96. Opava-Město, dominikánský klášter. Půdorys kláštera s vynesenu situací archeologicky zkoumaných ploch.

Abb. 96. Opava-Město, dominikanisches Kloster. Grundriss des Klosters mit Bezeichnung der Grabungsfläche.

lenosti cca 4 m od třídy 1. máje dokumentován objekt s konkávním dnem zahluobený do pravěké vrstvy. Objekt byl zachycen v délce 1 m, v hloubce 0,5–1,3 m. Jeho výplň k. 150 obsahovala středohradištní keramiku. Na ulici Dómské byly kromě pravěkého objektu dokumentovány značné úpravy terénu v průběhu 14. století a v novověku.

Závěrečná etapa rekonstrukce plynovodu probíhala v ulici Wurmově, kde byl výkop veden podél západní fronty budov až před boční vstup do budovy Arcibiskupského paláce (č. p. 562), kde byl ukončen. Zároveň byly sledovány čtyři přípojky. Úsek výkopu od křižovatky s třídou 1. máje až po 26. metr byl recentně porušen. Také ve zbývajícím úseku Wurmovy ulice byl profil až do hloubky 1 m porušen inženýrskými sítěmi. Téměř v celé délce bylo obnaženo podloží tvořené pískem, jehož povrch se pohyboval v hloubce 1,1–1,2 m, od úseku 68. metru až 1,3 m. Nad podložím byly v některých úsecích zachyceny zbytky pravěké vrstvy, v úseku 47.–50. metru podloží přímo pokrývala mladohradištní uloženina s keramikou 2. poloviny 10. – 1. poloviny 11. století (k. 203). Podobně v úseku 67.–69. metru se nad podložím a pravěkým objektem nacházela uloženina k. 221, která obsahovala keramiku raně středověkou a také z 2. poloviny 13. století. Kromě pravěkých zahluobených objektů byly v ulici Wurmově přítomny i raně středověké výkopy. Dva lze datovat do střední doby hradištní, a to jeden v úseku 40,5–41,5 metru, kde porušoval pravěký výkop. Jeho stěny byly hladké s mírným sklonem a dno se nacházelo hlouběji, než byla úroveň stavby. Druhý objekt v úseku 46,5–47,5 metru měl svislou jižní stěnu a severní porušenou, dno opět nebylo zjištěno. V délce 9 m (úsek 29.–38. metru) bylo podloží přerušeno zahluobeným objektem, jehož severní i jižní stěny byly na profilu výrazně skloněné. Ačkoli byla situace přerušena výkopem pro kanalizaci, zdá se, že jde o jediný objekt. V jeho výplni byly rozlišeny nejméně tři uloženiny (k. 210–212) s keramikou datovanou do 2. poloviny 10. až 1. poloviny 13.

století. Přítomnost keramiky 13. století byla zjištěna také v přípojkách, jednak k č. 1 ve vrstvě k. 200, nad pravěkou uloženinou, kde byl zjištěn střep z tzv. kolonizační keramiky z 2. poloviny 13. století, a dále ve výkopu na dvoře č. p. 841. V závěrečném úseku plynovodu, na profilu P17 před Arcibiskupským palácem, byla nad pravěkými vrstvami přítomna v hloubce 0,3–0,6 m také vrstva datovaná do průběhu 12. století. (Konzultace k raně středověké keramice poskytl Mgr. Pavel Šlězár, za což mu touto cestou děkujeme.)

Hana Dehnerová, Petr Večeřa

Literatura

- Bláha, J. 1978:** Záchraný archeologický výzkum v prostoru zaniklého augustiniánského kláštera Všech svatých na olomouckém Předhradí. *Okresní archiv v Olomouci. Zpráva o činnosti Okresního archivu v Olomouci za rok 1977.* Olomouc: Okresní archiv, 70–79.
- Zahradník P., Macek P. 2005:** Olomouc (Olomouc). Konvent kapucínů s kostelem Zvěstování P. Marii (Dolní náměstí). In: D. Foltýn a kol.: *Encyklopedie moravských a slezských klášterů.* Praha: Libri, 506–509.

Resumé

Olomouc (Kat. Olomouc-město, Bez. Olomouc)

Akademická-Straße Nr. 4a, Parz. Nr. 174/2. Mittelalter (9.–13. Jahrhundert). Siedlung. Probierstein?. Rettungsgrabung.

Dolní náměstí (Platz), Kirche Verkündigung des Herrn, Parz. Nr. 540/2. Mittelalter, Neuzeit. Stadt. Rettungsgrabung.